

ПРОГНОСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

справі і допомагали один одному як рівноправні партнери [2, 105 – 106].

Досвід показує – якщо в дошкільному віці психіка дитини не була завантажена страхом чи встидливістю через стать, а в молодшому шкільному віці статево виховання було адекватною частиною виховання в цілому, а також, якщо за допомогою батьків та вихователів до початку пубертатного періоду хлопчики і дівчатка пройшли необхідні етапи психосексуальної диференціації, то підлітковий вік позбудеться багатьох зайвих труднощів, які видаються неминучими. Особлива увага має приділятися статево вихованню, адже чим молодша дитина, тим більшу роль у формуванні статевої культури особистості відіграють знання.

1. СНОСКА: *Cum. no: An introduction to womens studies / Ed. by D. Madoc-Jones & J. Coates. Oxford, 1996. – С. 74.*

2. Гаубас С.В. *Актуальні методи статевого виховання школярів у сучасних умовах // Все для вчителя. – 1999. – №17 – 18. – С. 105 – 106.*

3. Говорун Т., Кікінеджи О. *Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Навч. посібник. – Тернопіль: Богдан, 1999. – С. 111 – 113.*

4. Лембрик С.П., Орбан-Лембрик Л.Е. *Статеворольова соціалізація: медико-біологічний та соціокультурний аспекти аналізу // Філософія, соціалізація, психологія. – Івано-Франківськ: Видавництво “Плай” Прикарпатського національного університету, 2004 – С. 136.*

5. Савіна М.І. *Статеворольова ідентифікація дитини // Соціальний працівник. – 2006. – №23. – С. 27.*

6. Титаренко Т.М. *Хлопчики та дівчатка: психологічне становлення індивідуальності. – К.: Знання, 1989. – С. 377 – 388.*

Стаття надійшла до редакції 11.09.2016

УДК 378.355

Іван Азаров, науковий співробітник Військової академії, м. Одеса

ПРОГНОСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті узагальнено і систематизовано теоретичні підходи вітчизняних та зарубіжних фахівців до прогностичної діяльності, схарактеризовано погляди філософів, психологів, соціологів, педагогів, військових щодо прогнозування професійної діяльності. Уточнено сутність поняття “прогностична діяльність”, розкрито та обґрунтовано вагомість прогнозування у професійній діяльності військових офіцерів.

Ключові слова: офіцери Збройних Сил України, прогностична діяльність, прогнозування, передбачення.

Літ. 15.

Іван Азаров, научный работник Военной академии, г. Одесса

ПРОГНОСТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ОБЪЕКТ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

В статье обобщено и систематизировано теоретические подходы отечественных и зарубежных специалистов в прогностической деятельности, охарактеризованы взгляды философов, психологов, социологов, педагогов, военных по прогнозированию профессиональной деятельности. Уточнена суть понятия “прогностическая деятельность”, раскрыто и обосновано значение прогнозирования в профессиональной деятельности офицеров.

Ключевые слова: офицеры Вооруженных Сил Украины, прогностическая деятельность, прогнозирование, предвидение.

Ivan Azarov, Research Officer of the Military Academy, Odesa

THE PROGNOSTIC ACTIVITY AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH

The article presents the analysis of theoretical works of national and foreign experts of prognostic activity of any specialists: philosophers, psychologists, sociologists, pedagogues, officers on forecasting profession. The author deals with the essence of the concept of “prognostic activity”. The article is devoted to the importance of building prognostic activity of future officers at runtime for their future service and military practice.

Keywords: officers of the Armed Forces of Ukraine, the prognostic activity, forecasting, foresight.

Постановка проблеми. Прагнення України досягнути параметрів розвинутих європейських країн, входженням державної системи освіти до європейського освітнього простору вимагає від

освіти суттєвої оптимізації системи підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах до рівня європейського освіти й науки. Одним з нинішніх завдань сучасного навчального закладу є формування професіоналу своєї справи, який

буде здатний отримувати інформацію, буде вміти її аналізувати, планувати її застосування в умовах нестабільної обстановки, у короткі терміни з великою ймовірністю передбачити негативні події, послідовно вносити своєчасні та адекватні коригування для досягнення поставленої цілі.

На сьогодні підготовка будь-яких фахівців, які будуть відповідати сучасним європейським вимогам, можна досягти тільки при дотриманні оптимального сполучення теоретичних знань із глибокою практичною підготовкою. Для того щоб фахівець був професіоналом своєї справи він повинен у найкоротші терміни бути готовим адаптуватися до нових вимог світобудови; мати здібності швидко отримувати та розпоряджатися інформацією та на їх основі своєчасно та правильно приймати рішення; впевнено й адекватно діяти у складних та нестандартних ситуаціях; бути спроможним аналізувати та робити прогнози подальшого розвитку подій, вживати заходів щодо усунення їх негативних наслідків; бути спроможним передбачати та прогнозувати майбутній розвиток подій та явищ; самовдосконалюватися впродовж всієї своєї діяльності та свого життя. Саме прогностична діяльність може дозволити компетентним фахівцям у процесі здійснення своєї діяльності досягнути вищезазначених параметрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні напрями прогностичної діяльності спостерігаються ще у стародавні епохи та підтверджується світовою історією. Питання передбачення майбутнього розглядається і осмислюється ще в епоху античності відомими філософами й ученими: Аврелієм, Августином, Аристотелем, Геосідом, Гіпократом, Демокритом, Квінтіліаном, Конфуцієм, Сократом, Платоном та ін.

Аналіз філософської літератури засвідчив, що питаннями прогнозування та передбачення майбутнього висвітлено у працях таких вчених та мислителів: Р. Арона, А. Бауера, Д. Белла, В. Вернадського, І. Канта, В. Лапкіна, В. Пантіна, В. Пазенока, І. Пригожина, О. Сидоренко, І. Стенгерса, А. Тоффлера, М. Філяпіна, С. Хантінгтона, Н. Храленко, В. Шинкарука та інших.

У межах психологічної науки окреслено аспекти прогностичної діяльності, її функції у життєдіяльності людини, зв'язок з ризиками висвітлено у працях таких учених, як-от: О. Алтунін, Б. Ананьєв, П. Анохін, А. Брушлинський, Дж. Брунер, І. Баграченко, В. Вундт, В. Гінецинський, О. Карпов, Я. Коломінського, Т. Корнилов, В. Крисько, О. Ларічев, Б. Ломов, М. Потапової, Б. Теплов, В. Менделевич, Л. Регущ, С. Рубінштейн, Д. Узнадза, І. Фейгенберг та ін.

Соціальне прогнозування представлено у наукових працях та дослідженнях Е. Араб-Огли, Д. Белла, І. Бестужев-Лади, В. Васильєва, В. Глушенко, В. Городяненко, О. Гілюна, С. Глазунова, А. Горбачика, А. Кларка, В. Косолапова, І. Кондіуса, В. Лукова, Е. Мінаєв, Ю. Ожегова, С. Саркісян, Е. Тоффлера, А. Томсона, Ф. Фукуями, Ж. Фурастьє та ін.

Серед науковців особливу увагу приділялось проблемам педагогічного прогнозування. Було надруковано велика кількість монографій та збірників наукових праць, авторами яких були Б. Андрієвський, А. Брушлинський, Б. Гершунський, В. Дмитрієв, Т. Димова, Г. Добров, А. Захаров, В. Загвязінський, О. Кабанська, Е. Костяшкін, В. Крілічевський, В. Кутьєв, С. Кульневич, В. Лещинський, В. Лісічкін, І. Подласий, А. Присяжна, Е. Макарова, Л. Матвєєв, В. Мікрюков, Ф. Полак, Я. Пруха, М. Скаткін, Т. Стефановська, М. Севастюк, В. Сухомлинський, Р. Виллис та ін.

Безпосередньо питання військового прогнозування у різних напрямках висвітлено у фундаментальних працях у 60 – 80-х роках ХХ століття М. Галкіна, А. Дмитрієва, І. Зав'ялова, Б. Краснова, В. Коноплева, Ю. Міхайлова, С. Тюшкевича, М. Чередніченко, Ю. Чуєва, М. Ясюкова та інших військових фахівців, які намагалися визначити єдиний підхід щодо прогнозування у військовій справі.

Мета статті: узагальнити та систематизувати теоретичні підходи науковців щодо прогностичної діяльності у різних сферах.

Для досягнення мети дослідження було сформульовано такі завдання:

- проаналізувати та систематизувати погляди філософів, психологів, соціологів, педагогів, військових щодо прогнозування професійної діяльності;

- уточнити сутність поняття “прогностична діяльність”, розкрити та обґрунтувати вагомість прогнозування у професійній діяльності військових офіцерів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний підхід до проблеми прогнозування склався поступово і виник на ґрунті розвитку різних галузей знань та професійної діяльності. Прогнозування у різних аспектах стало предметом вивчення філософів, психологів, соціологів, педагогів, військових тощо.

Аналіз філософії І. Канта дає загальний погляд на панораму світової історії, її перспективи майбутнього, зазначаючи, що у реальній пізнавальній практиці “прогнозування” пов'язано з процесами висунення припущень про майбутні події на базі задалегідь відомих істинних знань.

Вчений виокремлює передбачення, науковий прогноз, пророцтво, стверджуючи, що прогнозування здійснюється на базі опису – передбаченням, на базі пояснення – науковим прогнозом, здійснено з нічого – пророцтвом.

Визначення перспектив майбутнього, передбачення і прогнози відіграють визначну роль у працях філософів більш пізнього періоду (В. Вернадського, О. Тоффлера, А. Печчеї, Н. Мойсеева). На вагомості прогнозування у суспільній діяльності також наголошували А. Бауер, В. Ейхгорн, Г. Кребер, Г. Шульце, В. Сегет, К.-Д. Вюстнек. Прогнозування і планування виокремились від виробничого процесу та перетворились у наукові дисципліни, що обґрунтовувались, досліджувались, використовувались у керівній соціалістичній та управлінській діяльності. Прогнозування представляє собою одну з цінних форм кооперації та колективної праці, особливо одну з найважливіших форм залучення трудовитих мас у процес планування та керівництва суспільним розвитком, підготовки рішення, контролю та критики [2, 44].

“Прогнозування” як філософську категорію для позначення процесу здобуття знань лише на засадах спеціальних наукових методів, і є ізольованим видом передбачення, ціль якого полягає у пророцтві розвитку майбутнього суспільства та виявлення позитивних і негативних наслідків його дії розглядають О. Сидоренко, С. Корлюк, М. Філяпін [11, 285].

Отже, підсумовуючи погляди філософів, зазначимо, що більшість з них визначають передбачення, прогнозування та прогноз, як функцію наукової теорії та законів. Філософський підхід до визначення поняття “прогностична діяльність” засновано на науковому передбаченні майбутнього як наступному етапі розвитку природи та суспільства у рамках пізнання загальних закономірностей цього розвитку.

Сучасна людина живе у мінливому та динамічному світі, тому їй необхідно чітко розуміти та прогнозувати свою діяльність у майбутньому. Небезпідставно В. Крисько підкреслює, що перспективність психології та її дослідження виникають з постійно зростаючої ролі людини, їх психіки та прогнозування їх професійних дій [6, 10]. Дослідження психологів дійсно акцентують увагу на тому, що прогнозування виступає основним засобом трансформації пасивної стратегії управління у активну.

Л. Регуш констатує, що прогнозування є процесом цілеспрямованого, свідомого пізнання майбутнього розвитку якого в структурі

особистості забезпечує їй можливість представляти своє майбутнє, враховуючи різні часові перспективи. “Прогнозування” тлумачить як один з видів діяльності людини, метою якої є отримання прогнозу, а продуктом – знання про майбутнє [9, 17 – 18].

У наукових розвідках Р. Овчарова виокремлює прогностичну функцію, наголошуючи на тісному взаємозв'язку з програмуванням, прогнозуванням і проектуванням виробничого процесу, розробці критеріїв його результативності в термінах розвитку особистості його суб'єктів [7, 67].

С. Наход “прогнозування” відносить до розумових професійно-психологічних явищ і визначає як уміння, що надають можливість отримати завчасну інформацію про явища на основі знань сутності цих явищ.

У психологічних працях поняття “прогнозування” визначають як спробу оволодіння знаннями про майбутнє, які дозволять скласти фундаментальні підстави для прогнозу, пов'язують з загрозами, невизначеностями або ризиками, що пов'язані з діяльністю фахівців і впливатимуть на рішення.

Деякі дослідники (Е. Араб-Огли, В. Лукова, Е. Мінаєв) характеризують прогнозування у сфері соціальних процесів і більш відомо як соціальне прогнозування. У широкому сенсі воно представляє собою процес дослідження, що пов'язаний з життєдіяльністю людського суспільства, і включає до себе перспективи розвитку соціальних аспектів. У вузькому, соціальне прогнозування займається дослідженням розвитку соціальних відносин.

Майбутнє завжди цікавило людство, але чим більше суспільство розмірковує про своє майбутнє, тим більше отримує невинуватих хвилювання “що саме слід очікувати, які саме будуть переміни”, “ми зможемо адаптуватися, чи не зможемо”. Так, Е. Тоффлер пропонує вирішувати ці проблеми за допомогою трьох етапів: по-перше, терміново розвивати “дослідження майбутнього”, інтегрувати прогнозування – цілепокладання – планування – програмування – проектування – управління у єдину систему; по-друге, необхідно почати “навчати майбутньому” у школах, університетах, по каналам масової інформації, знайомлячи соціум, особливо молодь, з соціальними наслідками науково-технічної революції, полегшуючи їх “приспособлення” до майбутнього; по-третє, розширювати практику соціальних експериментів, штучно створюючи “плацдарм для настання майбутнього” [12, 21].

Е. Араб-Огли у своїх працях стверджував, що саме завдяки прогнозуванню можливе утримати під своїм контролем стрімкий хід подій у

суспільстві. Для того щоб бути впевненим в ефективності своєї діяльності та достовірності можливих подій, необхідно передбачати на чималий термін, а метод імпровізації рішення при виникненні проблем стає все менш надійним. Якщо дієш сьогодні, тоді необхідно заглядати на п'ять років вперед [1].

І. Бестужев-Лада, С. Саркісян та Е. Мінаєв визначають “прогнозування” як одну з форм спеціального наукового дослідження, предметом якого виступають перспективи розвитку явища. В. Косолапов – як пізнання майбутнього, а прогноз трактує як отримання інформації про деякі невідомі, але, можливо, існуючих явищах [5].

Отже, у своїх дослідженнях соціологи стверджували, що майбутнє можна зрозуміти тільки після розгляду минулого і нинішнього, бо майбутнє з'являється на основі їх змін. Прогнозування є окремим видом передбачення, що включає до себе оцінку правдивості і достовірності результатів.

У педагогіці, за визначенням Б. Гершунського, “прогнозування” є категорією передбачення, що має різні форми конкретизації: просте передбачення або передчуття, складне передбачення або вгадування, а також спеціально організоване наукове дослідження перспектив розвитку будь-якого явища; за Л. Матвеевою, А. Раєвим – розвиваюча властивість суб'єкту навчальної діяльності, оскільки тільки у процесі навчальної діяльності розвиваються такі якості як цілеспрямованість дії, передбачення результатів своєї діяльності; за А. Присяжною – науково обґрунтована діяльність, котра спрямована на дослідження можливих перетворень, тенденцій розвитку, перспектив у яких можуть опинитися суб'єкти і об'єкти діяльності.

Підсумовуючи зазначимо, що на основі аналізу поглядів вчених та педагогічної літератури з досліджуваного поняття, “прогнозування” включає до себе систему знань та вмінь, що надає можливість отримання випереджальної інформації про досліджувані об'єкти із метою оптимального вирішення поставлених навчально-виховних завдань і завдань подальшого розвитку кожного суб'єкта педагогічної взаємодії.

Військове прогнозування було актуально ще за часів існування Римської імперії. Корнелій Непот (94 – 24 рр. до н. е.) є автором відомого латинського виразу: “Якщо бажаєш миру – готуйся до війни”; Ганнібал Гамількар Барка (247 – 183 рр. до н. е.) відомий також своїм твердженням хто хоче миру, хай налаштується до війни, хто хоче перемоги, нехай сумлінно навчає воїнів та хто

бажає одержати перемогу, нехай веде війну, спираючись на мистецтво і знання, а не на випадок; схоже формулювання таких тверджень зустрічається у стародавній праці про військову справу Риму Публія Флавія Веґеція Рената (кінець IV – початок V ст. н.е.): ніхто не насмілюється викликати і ображати того, про кого він знає, що в битві він виявиться сильнішим за нього.

О. Македонський створив орган колегіального планування, прогнозу й управління військами – штаб, який безпосередньо прогнозував хід військових операцій. Наполеон I Бонапарт стверджував, що на війні вже добре, якщо дві третини шансів підпорядковані розрахункам, а одна третина віддана на волю випадку. А у військовому прогнозуванні не можна не передбачати випадковості, їх слід очікувати, готуючи себе і своїх підлеглих до миттєвого орієнтування та прийняття оптимальних рішень. О. Суворов відомий своїм виразом, що “славним і гарним офіцером, може бути тільки той, хто вивчає минуле, знає теперішнє, передбачає майбутнє”. М. Фрунзе вважав, що оборона повинна будуватися на ясному та чіткому уявленні про майбутню війну та на правильному і точному врахуванні тих сил та засобів, що матимуть майбутні вороги.

“Прогнозування” у військовій справі тлумачать як визначення перспективних ймовірнісних даних про можливі напрями і тенденції розвитку збройних сил, військової техніки та військового мистецтва, як у своїй країні (коаліції країн), так і у вірогідного або реального противника, ходу і результату збройної боротьби та війни в цілому [8, 558].

О. Андрощук стверджує, що прогнозування є процесом передбачення майбутнього стану предмета чи явища на базі минулого і сучасного, безперервна інформація про будь-які характеристики розвитку цього предмета чи явища в перспективі. Прогноз є результатом прогнозування і виражається у формі знання про майбутнє, про ймовірний розвиток тенденцій. В. Рябчук у своїх наукових працях акцентував увагу на тому, що військове прогнозування дає можливість визначити не тільки специфіку майбутніх війн та конфліктів, а й можливість вжити відповідних заходів для мінімізації втрат серед військовослужбовців та військової техніки [10, 74]. О. Удовиця розглядав поняття “прогнозування” як комплекс організаційних заходів на передбачення потреб у військових фахівцях [14]; В. Береговий – як продукт мислення та трудової діяльності, для отримання випереджувальної інформації про об'єкт [3, 13 –

15]; А. Тіханічев, О. Саяпін – як здібність, яку повинен мати штаб або аналогічний підрозділ, котрий постійно здійснює оцінку обстановки і прогнозування її розвитку бойових дій [13, 28–37].

На думку С. Гудкова “прогнозування” у військовій справі є спеціальний науковий процес або сукупність процесів суб’єктів військового управління для передбачення розвитку майбутніх подій та явищ, що надають можливість розробити та вжити адекватні заходи для усунення існуючих і потенційних воєнних загроз [4, 5]. А. Шулаков під військовим прогнозуванням також розуміє систему процесів пізнання, для отримання випереджувального результату, але розглядає прогнозування у широкому сенсі, що відображується у здійсненні прогнозу, і у вузькому – здібністю, яка дозволяє здійснювати прогностичну діяльність.

“Прогнозування”, на думку Ю. Чуєва є основним методом, що необхідний у військовій справі для дослідження проблем військового мистецтва, теорії та практики ведення бойових дій, визначенні основних законів збройної боротьби та методів управління процесами, які супроводжують збройну боротьбу [15, 217].

Таким чином, проведений аналіз зазначеного вище поняття дає можливість констатувати, що у загальному розумінні “прогнозування” тлумачать як розробку прогнозу, у вузькому значенні – комплекс планомірних особливих заходів та спеціальних наукових досліджень, які цілеспрямовані на конкретну перспективу розвитку будь-якого явища (майбутнього).

Висновки. Узагальнимо, що прогностична діяльність має велике значення для будь-яких фахівців, завдяки їй вони зможуть ефективно реагувати на непередбачувальні зміни в процесі виконання своєї професійної діяльності. Одержання нових знань про майбутнє дозволить майбутнім фахівцям з великою ймовірністю спрогнозувати хід виконання поставленого завдання та уникнути несприятливі проблеми, врахувати найвагоміші фактори, загрози та ризики, що зможуть вплинути на хід виконання поставленого завдання.

Формування прогностичної діяльності у майбутніх фахівців можливо у межах всебічної підготовки і становлення фахівця у цілісній системі освіти, а сучасні навчальні програми ВНЗ потребують оновлення та вдосконалення. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці концептуальної моделі підготовки офіцерів ЗС України до прогностичної діяльності.

1. Араб-Огли Е. У лабіринті пророцтва. Соціальне прогнозування та ідеологічна боротьба / Е.А. Араб-Огли. – М.: Молода Гвардія, 1973. – 303 с.

2. Бауер А. Філософія та прогностика. Загальна редакція та висновки докт. історичних наук І.В. Бестужева-Ладі. – М., 1971. – 424 с.

3. Береговий В. Біфуркаційний метод прогнозування стратегічних війн. монографія. / В. Береговий. – Л, 2006. – 220 с.

4. Гудков С. Філософський аналіз наукового передбачення у військовій сфері: автореф. канд. філос. наук: 09.00.09 / С.О. Гудков. – К., 2002. – 20 с.

5. Косолапов В. Методологія соціального прогнозування / В.В. Косолапов. – К.: Вища школа, 1981, – 301 с.

6. Крисько В. Психологія та педагогіка у схемах та таблицях / В.Г. Крисько. – М.: Харвест, 1999. – 384 с

7. Овчарова Р. Практична психологія освіти / Р.В. Овчарова. – М.: Академія, 2003. – 448 с.

8. Радянська військова енциклопедія / за ред. Маршала Радянського Союзу Н. Огаркова. – ТОМ 6 – М.: Воєнздат., 1978. – 667 с.

9. Регуш Л. Психологія прогнозування: успіхи у пізнанні майбутнього / Л.А. Регуш. – М.: Речь, 2003. – 352 с.

10. Рябчук В. Проблема воєнної науки та воєнного прогнозування в умовах інтелектуально-інформаційного протистояння / В.Д. Рябчук // Воєнно-теоретичний журнал “Воєнна думка”. – 2008. – №5. – С. 67 – 76.

11. Сидоренко О. Філософія: підручник / О. Сидоренко, С. Корлюк, М. Філяпін. – 2-ге видання. – К.: Знання, 2010. – 414 с.

12. Тоффлер Е. Value Impact Forecaster. A Profession of the Future / by Alvin Toffler. – New York: Free press, 1969. – 30 p.

13. Тіханічев О. Оперативне прогнозування розвитку обстановки, як основа успішного управління застосування військ / О.В. Тіханічев, О.В. Саяпін. Воєнно-теоретичний журнал: Військова думка. – 2014. – №7. – С. 28 – 37.

14. Удовіця О. Педагогічні основи прогнозування підготовки військових фахівців в умовах ВНЗ: авт. канд. пед. наук: 13.00.04 / О.Ф. Удовіця. – К., 2001. – 17 с.

15. Чуєв Ю. Прогнозуванні у військовій справі / Ю.В. Чуєв, Ю. Михайлов. – М.: Воєнздат, 1975. – 279 с.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2016